

**ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ**

Кафедра української та іноземних мов

ПЛАН-КОНСПЕКТ

лекції з дисципліни

“Українська мова професійного спілкування”

Тема: **“ Термінологічна лексика
в системі професійного мовлення ”**

План лекції

1. Становлення та розвиток української наукової термінології.
2. Поняття «термін», «термінологія».
3. Джерела поповнення української термінології.

1. Становлення та розвиток української наукової термінології.

Жодне суспільство не може існувати без мови: всі народи і кожна окрема людина живуть у мовній сфері. Рівень розвитку наукової мови впливає на інтелектуальний поступ суспільства, свідчить про стан мовного самовиявлення народу.

Формування наукової мови в Україні відбувалося за несприятливих умов, тому галузеві терміносистеми не розвивалися природно. Умови бездержавності України унеможливлювали становлення науково-технічної, природничої, гуманітарної та мистецької терміносистем.

Зацікавлення науковою мовою в Україні зростало в часи національного відродження. Коли послаблювалися заборони та переслідування, українська наукова мова мала можливість розкривати свій потенціал.

Історія формування української термінології є окремою частиною історії розвитку всієї лексичної системи мови. Розглядаючи формування української термінології, виділяємо шість періодів, які яскраво ілюструють зв'язок розвитку лексичної системи мови з історією матеріальної і духовної культури українського народу.

1. Період стихійного нагромадження термінологічної лексики (IX – перша половина XIX ст.).
2. Період другої половини XIX ст. – початку XX ст. Діяльність Наукового товариства імені Тараса Шевченка
3. Третій період, пов'язаний з утворенням наукових товариств у Східній Україні
4. Період діяльності Інституту української наукової мови
5. Період функціонування української термінології 1932–1990 років
6. Сучасний період розвитку української термінології (90-ті роки XX ст. – початок XXI ст.)

2. Поняття «термін», «термінологія».

Коли йдеться про термінологію зазвичай розрізняють:

а) науку про терміни (в цьому значенні набуває популярності лексема “*термінознавство*”);

б) фахову лексику, як складник загальномовного словника (*термінологія української мови, німецька термінологія*);

в) спеціальну лексику, що обслуговує певну галузь науки чи техніки (*термінологія фізичної культури та спорту, лінгвістична термінологія*)

”Термін – це слово чи словосполучення, яке є єдністю звукового знаку та співвіднесеного (зв’язаного) з ним відповідного поняття в системі понять певної галузі науки та техніки”

У сучасному термінознавстві (зокрема, у працях Т. Кияка) визначено такі найважливіші характеристики наукового терміна:

1. Термін повинен відповідати правилам і нормам певної мови.
2. Термін має бути систематичним (входити до складу терміносистеми).
3. Термінові притаманна властивість дефінітивності (кожному терміну відповідає чітке визначення, зорієнтоване на відповідне поняття).
4. Термін відносно незалежний від контексту.
5. Термін має бути точним, хоч у субмовах спостерігаються численні “хибно орієнтовані” (термін Д. С. Лотте) одиниці.
6. Термін повинен бути коротким, хоча ця вимога часто суперечить вимозі точності, семантичної повноти терміна.
7. Термін має бути однозначним, хоча б у межах однієї терміносфери (на рівні кількох субмов полісемія термінів є досить поширена).
8. Термінології не властива синонімічність, яка перешкоджає адекватному сприйняттю інформації.
9. Терміни експресивно нейтральні.
10. Термін повинен бути милозвучним.

Терміни поділяють на **загальнонаукові** (*аксіома, ідея, гіпотеза, формула*) і **вузькоспеціальні**, вживані в якійсь одній галузі науки (*доданок, множник, ділене, від’ємник*).

Номенклатура – це сукупність умовних символів, графічних позначок, греко-латинських назв на позначення певного маркування.

Слід розмежовувати термінологію і **професійну лексику**.

Професіоналізм – напівофіційне слово, сферою вживання якого є мовлення. Професіоналізми мають емоційно-експресивне забарвлення і є обмеженими у вживанні.

3. Джерела поповнення української наукової термінології.

Ще однією важливою проблемою термінознавства є творення нових термінів, адже кожна нова одиниця має бути не тільки нормативною, але й семантично вичерпною, гармонійно вписуватися у терміносистему.

Терміни творяться на базі тих слів, що вже існують у мові, або на основі іншомовних елементів. Окремим шляхом є творення штучних слів. Таким чином, А. Дяков, Т. Кияк виділяють три основні способи термінотворення:

1. Використання внутрішніх ресурсів мови: а) *творення похідних слів*; б) *надання наявним словам нових значень*; в) *складання основ*; г) *творення словосполучень*.
2. Пряме запозичення терміноелементів: а) *повне запозичення (внутрішня форма разом із зовнішньою формою)*; б) *неповне запозичення (тільки внутрішня форма)*.
3. Творення штучних слів.

Запозичення – це перенесення поняття та слова (словосполуки), яке його називає, в іншомовний соціум, в іншу національну культуру.

Наукова термінологія активно адаптує іншомовні запозичення, внаслідок чого пряме запозичення є ще одним продуктивним способом збагачення термінології. Виділяють повне та часткове запозичення.

Основним способом часткового запозичення є калькування, тобто буквальний переклад із мови-продуцента на мову-реципієнт. Калькування посідає проміжне місце між прямим запозиченням та перекладом терміноелементів.

Розрізняють кальки **повні** та **часткові**.

Інтернаціоналізми - це міжнародні терміни, які вживаються не менше, як у трьох неспоріднених мовах і мають зазвичай греко-латинську основу.

Для багатьох інтернаціональних термінів існують національні відповідники.

Отже, запозичення є продуктивним шляхом збагачення української термінології галузі фізичної культури та спорту. Однак слід враховувати, що використання іншомовних термінів для забезпечення фахових комунікативних потреб має бути регламентованим, оскільки надмірна кількість запозичень часто призводить до ускладнення сприймання інформації, перевантаження чужомовними лексемами мови загалом та галузевої терміносистеми зокрема.